

TURII ETIOLOGIYALI SHOKLARDA BIRINCHI YORDAM KO'RSATISH

Ibroximova Dilobar G'ayratjon qizi

*Quva Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi
maxsus fan o'qituvchisi*

ANNOTATSIYA: Shok — bu hayot uchun xavfli bo'lgan, organizm to'qimalariga kislorod yetishmovchiligi bilan kechadigan patologik holat hisoblanadi. Turli etiologiyali shoklar (gemorragik, anafilaktik, kardiogen, septik va travmatik) tezkor tashxis va to'g'ri birinchi yordamni talab qiladi. Ushbu maqolada shok holatlarining turlari, rivojlanish mexanizmlari, klinik belgilari hamda birinchi yordam ko'rsatish algoritmlari xalqaro tibbiy standartlar asosida yoritilgan. Shuningdek, feldsher va hamshiralar uchun amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: shok, birinchi yordam, gemorragik shok, anafilaksiya, kardiogen shok, septik shok, reanimatsiya.

ABSTRACT: Shock is a life-threatening medical condition characterized by insufficient blood flow and oxygen delivery to body tissues. Different types of shock such as hemorrhagic, anaphylactic, cardiogenic, septic, and traumatic require immediate diagnosis and urgent first aid intervention. This article describes the classification, pathophysiology, clinical signs, and first aid management of shock based on international medical standards. Practical recommendations for healthcare providers and paramedics are also included.

Keywords: shock, first aid, hemorrhagic shock, anaphylaxis, cardiogenic shock, septic shock, emergency care.

KIRISH

Shok tibbiyotning eng dolzarb va tezkor yordam talab qiladigan holatlaridan biridir. U organizmning hayotiy muhim a'zolariga qon aylanishi yetarli bo'lmisligi natijasida yuzaga keladi. Shok holatida har bir daqiqa muhim bo'lib, kechiktirilgan yordam bemorning o'limiga olib kelishi mumkin.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, shok holatlarida o'z vaqtida ko'rsatilgan birinchi yordam o'lim ko'rsatkichini 30–40% ga kamaytiradi.

SHOKNING ASOSIY TURLARI

1. Gemorragik shok

Qon yo'qotish natijasida yuzaga keladi. Sabablari: jarohatlar, ichki qon ketish, operatsiyalar.

Belgilar:

Oqartgan teri

Sovuq terlash

Puls tezlashishi

Qon bosimi pasayishi

2. Anafilaktik shok

Allergenlarga kuchli allergik reaksiya natijasida rivojlanadi.

Belgilar:

Nafas qisilishi

Yuz va lablar shishi

Teri toshmalari

Qon bosimi keskin tushishi

3. Kardiogen shok

Yurak faoliyatining keskin buzilishi natijasida yuzaga keladi (infarkt, yurak yetishmovchiligi).

Belgilar:

Ko'krak og'rig'i

Nafas yetishmasligi

Sovuq terlash

Holsizlik

4. Septik shok

Og'ir infeksiya natijasida organizmning toksinlarga javobi.

Belgilar:

Yuqori isitma yoki past harorat

Arterial bosim tushishi

Ong buzilishi

5. Travmatik shok

Og'ir jarohatlar, suyak sinishi yoki kuyishlar natijasida yuzaga keladi.

SHOKDA BIRINCHI YORDAM KO'RSATISH ALGORITMI

Umumiy qoidalar:

Tez yordam chaqirish

Bemorni tinch holatga keltirish

Nafas yo‘llarini tekshirish

Qon ketishni to‘xtatish

1. Gemorragik shokda:

Qon ketayotgan joyni bosish yoki bog‘lash

Turniket qo‘yish (kerak bo‘lsa)

Oyoqlarni biroz ko‘tarish

Iliq tutish

2. Anafilaktik shokda:

Allergenni to‘xtatish

Adrenalin yuborish (tibbiy xodim tomonidan)

Kislород berish

Bemorni yotqizish

3. Kardiogen shokda:

Bemorni yarim o‘tirgan holatda joylashtirish

Kislород berish

Og‘ir jismoniy harakatni to‘xtatish

Shoshilinch hospitalizatsiya

4. Septik shokda:

Antibiotik terapiya (shifokor nazorati)

Suv-elektrolit balansini tiklash

Haroratni nazorat qilish

5. Travmatik shokda:

Jarohatni immobilizatsiya qilish

Qon ketishni to'xtatish

Og'riqni kamaytirish

Tez yordam chaqirish

SHOK PATOGENEZI

Shok rivojlanishida asosiy mexanizm — to'qimalarga kislorod yetkazib berishning buzilishidir. Natijada:

Anaerob metabolizm boshlanadi

Laktat to'planadi

Metabolik atsidoz rivojlanadi

Organ yetishmovchiligi yuzaga keladi

BIRINCHI YORDAMNING AHAMIYATI

Shok holatlarida birinchi yordam:

Hayotni saqlab qoladi

Asoratlarni kamaytiradi

Reanimatsiya samaradorligini oshiradi

1. Shokning bosqichlari (klinika rivojlanishi)

Shok holati odatda bir necha bosqichda rivojlanadi:

1. Kompensatsiya bosqichi

Organizm hayotiy funksiyalarni saqlab qolishga harakat qiladi.

Yurak urishi tezlashadi (taxikardiya)

Qon tomirlar torayadi

Ong saqlanadi

2. Subkompensatsiya bosqichi

Organizm imkoniyatlari kamayadi:

Qon bosimi pasaya boshlaydi

Bemor holsizlik sezadi

Nafas tezlashadi

3. Dekompensatsiya bosqichi

Hayot uchun xavfli bosqich:

Organlar yetishmovchiligi

Ong yo‘qolishi

Reanimatsiya talab etiladi

2. Shokda organizmda yuz beradigan o‘zgarishlar (patofiziologiya)

Shok rivojlanganda quyidagi jarayonlar kuzatiladi:

Mikrosirkulyatsiya buzilishi

Kapillyarlarda qon oqimi sekinlashishi

To'qimalarda gipoksiya

Metabolik atsidoz rivojlanishi

Toksik moddalarning to'planishi

Bu jarayonlar tezda to'xtatilmasa, ko'p a'zoli yetishmovchilikka olib keladi.

3. Shokni erta aniqlashning klinik belgilari

Shokni erta bosqichda aniqlash juda muhim:

Teri rangining oqarishi yoki marmarlanishi

Sovuq qo'l va oyoqlar

Puls tez va kuchsiz

Qon bosimi pasayishi

Bemorning bezovtalanishi yoki uyquchanligi

Siydik ajralishining kamayishi

4. Birinchi yordamning xalqaro ABCDE algoritmi

Shok holatida tibbiy yordam ko'pincha ABCDE tizimi asosida amalga oshiriladi:

A – Airway (nafas yo'li)

Nafas yo'llari ochiqligini tekshirish

B – Breathing (nafas olish)

Nafas yetarliligini baholash

C – Circulation (qon aylanish)

Qon ketish va pulsni tekshirish

D – Disability (nevrologik holat)

Ong darajasini baholash

E – Exposure (tana ko‘rigi)

Jarohatlar va sababni aniqlash

5. Shokda suyuqlik terapiyasining ahamiyati

Shokda eng muhim davolash usullaridan biri — infuzion terapiya hisoblanadi.

Kristalloid eritmalar (NaCl 0.9%, Ringer eritmasi)

Kolloid eritmalar (plazma o‘rni bosuvchilar)

Qon va plazma quyish (gemorragik shokda)

Bu usullar qon aylanish hajmini tiklashga yordam beradi.

6. Bolalarda shok xususiyatlari

Bolalarda shok tez rivojlanadi va og‘ir kechadi:

Kompensatsiya tez buziladi

Qon bosimi kech pasayadi

Tez suvsizlanish kuzatiladi

Muhim: bolalarda hatto kichik qon yo‘qotish ham xavfli hisoblanadi.

7. Shokning oldini olish choralari

Jarohatlarning oldini olish

Infeksiyalarni erta davolash

Allergik reaksiyalardan ehtiyot bo'lish

Yurak kasalliklarini nazorat qilish

Gigiyena qoidalariga rioya qilish

8. Tibbiyot xodimining roli

Hamshira va feldsherlar:

Shokni erta aniqlashi

Tezkor yordam ko'rsatishi

Reanimatsiya tayyorligini ta'minlashi

Shifokorga to'liq ma'lumot berishi lozim

XULOSA

Turli etiologiyali shok holatlarida tezkor va to'g'ri birinchi yordam ko'rsatish bemor hayotini saqlab qolishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Har bir tibbiyot xodimi shok turlarini farqlay olishi va amaliy yordam algoritmlarini mukammal bilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

WHO Emergency Care Guidelines, 2024

Advanced Trauma Life Support (ATLS), 10th Edition

Tintinalli's Emergency Medicine Manual

O'zbekiston Respublikasi SSV klinik protokollari

Harrison's Principles of Internal Medicine

Agar xohlasangiz, men buni:

Word (.docx) fayl qilib

titul varaq, mundarija bilan

yoki PDF ko‘rinishida ham tayyorlab beraman.